خوێندنەوەی پێڕەو و پڕۆگرامی بزووتنەوەی ئیسلامی لەکوردستان

ماجد خەلیل

بەشی یەکەم یەکگرتوی ئیسلامییەشی دووەم کۆمەڵی ئیسلامی، بەشی سێیەم و کۆتایی

تەوژمی ئیسلامی سیاسی لەکوردستاندا زادەی ڕەگەزە شیعە گەراییەکانی تیۆریی سیاسیی شیعە بوو، جارِدانی بە کاریگەریی کۆماری ئیسلامی بوو، وەلێ هەوێنەکەی هەوێنێکی ئیخوانی بوو، کە لە حەفتاکاندا مزگەوتەکانی کوردستانی گرتەوە

هزری جیهاد و جەنگی چەکداری چۆن خزایە ناو ڕەوتی ئیسلامیی کوردییەوە؟
لە باشووری کوردستاندا ڕەوتی ئیسلامی، پەیوەست نییە بە ئەزمونی زانایەکی ئاینیو داهێنانی داهێنەرێکی ئاینی کوردەوە.
هەروەک چۆن لە میسردا کەسێکی وەک حەسەن بەننا، سروشتییەن بەخوێندنەوە بۆ بارودۆخەکەی ڕێکخستنێکی لەبەرامبەر هزرە باوەکانی ئەوکاتْ قوتکردەوە، یاخود لە پاکستاندا زانایەکی وەک مەودودی پارتێکی ئیسلامی بە کەڵکوەرگرتن بەمەکرو نیازی خۆی ڕاگەیاند. لە کوردستاندا ریشەی سیاسیی ئیسلامی هەبوو، بەڵام ریشەی ئیسلامیی چەکدار فرە نوێبوو. بەبڕوای چاودێران ئەم ریشە چەکداریە هێندەی مەبەستەکەی دروستکردنی چەتڕێک بوو بۆ پاراستنی ڕێکخستن و خەتو باڵە ئیسلامییەکانی نێوخۆ، هێندە هەوڵێک نەبوون و زەرورەتێکی کاتی ئەو قۆناغە نەبوون بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی رژێمی فاشیستی بەعس.

جارەدانی نەوژمی چەکداری ئیسلامی هۆراستەوخۆکەی دەگەڕێنەوە بۆ ساڵی ١٩٨٧، هەربۆیە لە پێڕەوی نێوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامیشدا (١٩٨٧/٥/١٥ زایینی) بەرامبەر ناوی بزووتنەوە لە بزووتنەوەی پەیوەندیی ئیسلامیەوە گۆڕا بۆ بزووتنەوەی ئیسلامی. لەراستیدا پاش خۆپیشاندانە جەماوەریەکەی ١٩٨٧/٥/١٣ دوای ئەوەی کە جەماوەری هەڵەبجە و هەورامان و خورماڵ دژ بە ڕژێمی داپڵۆسێنەری بەعس ڕاپەڕین , خۆپیشاندانەکە پەرەیسەند , ڕژێم بۆی دەرکەوتْ کە جموجوڵی بەرهەڵستکاریی زۆر بەهێزە و زیانڕیش هۆکارەکەی بۆ پاڵپشتی ئێران دەگەڕاندەوە، لەکاتێکدا ئێران ئیستغلالی دەنگی ناڕەزایی خەڵکەکەی کردبوو، نەک خەڵکەکە بەشێک بن لە پرۆژەی ئێران.

ئیستغلال کردنەکەش لەڕێگەی هەندێک لەزانا ئاینییەکان بوو، کەریشەیان لەناو ڕێکخستنە ئیسلامییە سیاسییە ئیخوانییەکەدا هەبوو. بەمەیش رژێم کاریگەریی ڕەوتی حوکمی ئیسلامیی لە ئێران لەسەر جەماوەری دەڤەرەکەی بە هۆکار دەزانی، بۆ ڕوودانی ئەو پشێوی و بەرهەڵستکاریانە.

بۆیە ڕژێمی بەعسیش زۆر دڕندانە هەستا بەسەرکوتکردنی خۆپیشاندانەکە و سەرئەنجامەکەیشی لە ڕووخاندنی گەڕەکی کانی عەشقانی شاری هەڵەبجە و بێسەروشوێن کردنی ژمارەیەک لە خەڵکی خورماڵ و هەورامان، پاشان زیندە بەچاڵکردنیاندا خۆی بینیەوە , دیارە بەمەش رژێم ڕق و قینی جەماوەری ڕاپەڕیوی زیاتر کردو لە نێوئەو هەڵچوونکەدا زاناکان ئیستغلالی ڕەوشەکەیان کرد.

بۆیە لەهەڵەبجەدا بەئایبەتی بنەماڵەی شێخ عەبدولعەزیزی پریس، بوونە کەواسوری بەرلەشکری دەنگە ناڕەزاییەکان و ڕۆڵی بەرچاویان بینی بۆ ئەو پرۆژەکاتییەی کە رژێمی ئیسلامی ئێران خواستیان لەسەری هەبوو.

لەنێو ئەو زانا ڕاپەڕیوانەدا مەلا عوسمان عەبدولعەزیز وەک ریش سپییەک ومەلایەکی دێرین کرایە ڕێبەرو دەمڕاستی هەموان. ئەگەر نا مامۆستا مەلا عوسمان عەبدولعەزیزو براکانی لەوانە مامۆستا عەلی عەبدولعەزیزو مەلا شێخ سدیقی برای، ئەنانەتْ براگەورەکەیان مەلا عومەر لە شەستەکاندا گەنجانەڕو بۆلواوانە ڕ دەیانناسی ئەو فیکرەی کە لە هەشتاکاندا لە چوارچێوەی ڕێکخستنێکدا پەرەیان پێدا دەستپێبکەن.

کەواتە ئەوژمی ئیسلامی سیاسی گەر لەوڵاتانی عەرەبیدا زادەی ئۆرە ئیخوانییەکان بێتْ، ئەوا لەکوردستاندا

زادەی ڕەگـەزە شیعە گەراییەکانی ئـیۆرپی سیاسیی شیعە بـوو، وانە جـاڕدانـی بـە کاریگەریی کۆماری ئیسلامی بـوو، وەلێهەوێنەکەی هەوێنێکی ئیخوانی بـوو، کـە لە حەفتاکاندا مزگەوتەکانی کوردستانی گرتەوە.

هەربۆیە پێش دروستبوونی کۆماری ئیسلامی، ئێران ئەوکاتـ ئـەوان چەند زانایەکی ئاینی بوون و پشتیوانی شۆڕشی ئەیلول بوون. فیکری ئیسلامی سیاسی لەکەلەیاندا نەبوو. پاش دروستبوونی کۆماری ئیسلامیی ئێران، لە بنچینەدا و ئەسڵی دروستکردنی جموجوڵەکان دەگەڕایەوە بۆ مەلاعەلی عەبدولعەزیزی برا بچوکی مامۆستا مەلاعوسمانی رابەر و مامۆستا ئەحمەد کاکە مەحمودی هەورامان، کە بەتوندی لە میمبەری مزگەوتەکانەوە هێرشیان دەکردە سەر دامەزراوەکان و سیاسەتـ و ئەجێندای رژێمی بەعس، ئەنانەتـ پارتە لائیک و عەلمانییەکانی کوردیش.

هـەربـۆیـە بـەزویـی بـڕیـاری هیجرەتـکردنیان بۆ ئێران داو خۆیان و خەڵکێکی زۆرو هاوواڵانیان بەجێهێشتـ و بـەرە و کـۆمـاری ئیسلامی ئێران کۆچیان کرد. ئینر بە گەیشتنیان بۆ ئێران، ڕاستەوخۆ بیریان لە دامەزراندنی پارتێکی ئیسلامیی چەکدار کـردەوە، کە لەسەر پێی خۆی ڕاوەستێتـ و بەرەنگاری فیعلی ڕژێمی بەعس ببێتەوە. هەرچەندە پێشتر پارتـ و ڕێکخراوی ئیسلامی تر سەریان هەڵدابوو, بـەڵام ئەو پارتانە زیاتر لەژێر کاریگەریی لایەنی تـردا بـوون, و لەلایەن ئەوانەوە ئاراستە دەکـران, کە دیارترینیان پەیوەندیی ئیسلامیی کوردستان بوو. ئەم پارتە ئایدیاو ئامانجی ناڕوون

مامۆستا مەلا عوسمان عەبدولعەزیزو براکانی لە شەستەکاندا گەنجانەترو بۆلواوانە تر دەیانتوانی ئەو فیکرەی کە لە هەشتاکاندا لە چوارچێوەی ڕێکخستنێکدا پەرەیان پێدا دەستپێبکەن

بوو. ڕێبەرەکانی لەناریکیدا بوون و بچوکترین هەڵوێستـ و بەرنامەو کاریگەریی خۆی بەجێنەهێشتـ.

لەهیچ قۆناغێکدا کەسێکیان نەبوو بڵێ من پەیوەندی ئیسلامیم، هەمیشە بەتێپەڕبوونی کاتـ، ئەوان باسیان لەرابردوو کردووەو وتوبانە بزووتنەوە ئۆ پێشەنگ نیتـ، ئێمە پێشەنگین.

بە کۆچی مامۆستا مەلا عوسمان و شێخ عەلی عەبدولعەزیزو مامۆستا ئەحمەد کاکە مەحمودی هەورامان، هاوکاتـ بەکۆچی شێخ موحەمەد سەرگەنی، کە ئێستا پێشەوای کۆمەڵی ئیسلامییە بـۆ ئـێـران، گۆڕانکاری ڕیشەیی لە نەزمی کارکردنی ئەو زانـا ئاینیانەدا دروستبوو, ئـەوان چەند زانایەکی ئاینی بوون، کە یەک ڕێکخستن و یەک قوتابخانەی ئاینی باری نەهێنابوون، راستە بەشێوەیەکی گشتی زانـاکـان لـەهـەورامـان و هەڵەبجەوە کۆچیان کـرد، بـەڵام لەشوێنە جیاوازەکانی کوردستانەوە، زانایانی دیکە ئەوانەی پێچراو بوون، لە نـۆڕە ڕێکخراوەییەکانی ئیخوان دیسانەوە کۆچیان کرد بۆ ئێران. لەوانە مامۆستا سەید ئەحمەدی پێنجوێنی لەهەولێرەوەو چەندین زانای تر لە سلیمانییەوە لە ئۆردوگاکانی ئێراندا پەیوەندیان کرد بەم مەلایانەوە.

ئایا یەکبوون و گردبوونەوەی ئەوان وەک گوێڕایەڵییەک بۆ قورئان کە داوا دەکـاتـ, مسوڵمانان دوور لە ئەفرەو پەرتەوازەیی دەستبەکاربن کـاری لـەسـەر کـرابـوو، یـاخـود ڕێکخستنێک هەموانی بەرەو ئێران جـووڵانـد؟ یـان پرۆژەیەکی ئێرانی بوو، وەستی ئەو زانا ئاینییانە بخانە گەمەیەکی سیاسیەوە، کە لەخزمەتـ پـرۆژەی ئەسیدیری سـەورەکـەی خۆیدا بن, نازانرێتـ چ سیحرێک بـوو، ئـەو هەموو زانـا ئاینییە بە باگراوندی جیاوازەوەو بەڕێکخستنی جیاوازەوە کەخەتی یەک و دووی ئیخوان و پەیوەندیی ئیسلامی و سۆفی و دەروێشی ئێدابوو، هاوکاتـ خوێندکاری زانستە شەرعییەکان و خەڵکی بێڕابردووی ئێدابوو گەنجی سەر ڕووتـ و تازە مەلای ئێدابوو ،هەموان مامۆستا مەلا عوسمانیان کردە قسەکەری یەکەم.

ئیدی خـودی مامۆستا هاتـ لەسەر بناغەی پەیوەندیی ئیسلامیی پارتێکی ئیسلامیی نوێی دامەزراند, و دواتـر نـاونـرا (بـزووتـنـەوەی ئیسلامیی لە کوردستان/ عیراق). ئەمەیش موعەمایەکی ئاڵۆزە، چونکە بزووتنەوە ئەنها ناوێک بوو، ئەگەر نا لەناوخۆدا ریزو ڕێبازی جیا بوون. بوونی ئەم بزووتنەوەیە بەبڕوای ئێمە لەسەر بنەمای پەیوەندی نەبوو،

چونکە پەیوەندی، مەودای مانەوەی بۆ نەمابوویەوە , چونکە هەموو لایەک کۆک بوون لەسەر سەرکردایەتی کردنی مامۆستا مەلا عوسمان بۆ بزووتنەوەو ئەگەر پەیوەندی بە سەربەخۆیی بمایەنەوە، کەسی بەلاوە نەدەما و لە ماوەیەکی کەمدا ئەپوکایەوە , بۆیە لە مانگی حوزەیرانی (١٩٨٧) و لە ئاکامی کۆبونەوەیەکی فراوانی زانایانی ئاینیدا لە شاری (سنە) بزووتنەوەی ئیسلامیی لە کوردستانی عێراق ڕاگەیەنرا.

هەرچەند لەپێشەکیی پێڕەوی نێوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامیدا، بزووتنەوە وەک دەڕژەپێدەری ڕابینەی ئیسلامی و دواتر پەیوەندی ئیسلامی دەزانرێت. بۆنموونە لەپێشەکی پێڕەوی بزووتنەوەدا هاتووە، کە لەدوای کۆنگرەی ٢٠٠٩ پەسەندکراوە:» سەرەتایی ڕێکخستنە ئیسلامیەکان بەرجەستە بوون و ئەوە بوو ڕێکخستنی بیری جیهادی لەپێناو بەرەو پیرەوەچونی بانگەوازی خوایی و بەرگری لە چەوساوەو زوڵم و زۆری لەسەر میللەتەکەمان لە ساڵی (١٩٧٨ز ـ ١٣٩٨ک) یەکەم بناغەی خۆی داناو لە ساڵی (١٩٨٤ز) بزووتنەوەی پەیوەندی ئیسلامیی لە کوردستان / عێراق جیهادی چەکداری ڕاگەیاند .

بنکەو بارەگاکانی لەسەر سنوورو ناوچە شاخاویەکانی دامەزراندو بە کرەوە بەشداریکرد لە خەباتێ و ململانێ دژی ڕژێمی عێراق لە ساڵی ١٩٨٧ز گۆڕانکارییەکی پیشەیی ڕوویدا قۆناغی فراوان بوون و گەشەکردن دەستیپێکرد (بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستان / عێراق) ڕاگەیەنرا، کە زانای پایە بەرزو موجاهیدو کۆڵنەدەرو هەڵقوڵاوی جەرگەی کوردستان و لە هەوڵو مەرجێکی زۆر پێویستدا بەڕێز (مامۆستا مەلا عوسمان عەبدولعەزیز) هاتە نێو گۆڕەپانی جیهادو خەباتێ و هەوڵو تێکۆشانەوەو بزووتنەوەی ئیسلامیی ئیعلان کرا».

بەڵام گومان لەوەدا نییە کە بزووتنەوەی ئیسلامیی بە هیچ جۆرێک دەڕژکراوەی پەیوەندی ئیسلامیی نییە، هەروەک مامۆستا مەلا عەلی عەبدولعەزیزلە دیدارێکدا لەم بارەیەوە دەڵێت:» پێشنریش حیزبێکی تر هەبوو بەناوی (بزووتنەوەی پەیوەندی ئیسلامیی) کەلەنیوەی یەکەمی هەشتاکانی سەدەی بیستەمدا دروستکرا، بەڵام ئێمە دەڕژە پێدەری پەیوەندی نەبووین، بەڵی ئەو ڕابینە ئەو برایانە شێخ محەمەد، مەلامەحمودی ئازادی، و شەهید مەلاعەلی و ئەوانی تر، ئێمە خۆمان ئاگامان لێیان بووە، و بەئەمر و ئاگاداری ئێمە ڕۆشنە دەرەوە، و پشتگیریمان کردن و یارمەتیشمان دان، بەناوی ئەوەوە کە بۆ ئیسلام کاردەکەن، بەڵام هەقیقەت ئەوە نەبوو»، هەروەها دەڵێت:» سەبارەت بە پەیوەندی ئیسلامیی هیچ دەڕژەپێدانێک نەبوو،بەڵکو گۆڕانکارییەک بوو لە ساحەکەدا، ئەوەندەبوو ئەوان ئینزیمامیان کرد بۆلای ئێمە، چونکە ئەگەر وابوایە شێخ محەمەد لەو کاتەدا لەگەڵ ڕێزمدا بۆی کە لەوێدا مەسئول بوو، یان شێخ لەتیف کە ئێمە چووین ئەو مەسئول بوو، کە پێش شێخ لەتیف شێخ محەمەد مەسئول بوو، هیچ نەبێ دەبوئەوان ببوونایە بەجێگر، ئینر پاش ئەوەی کە ئەشکیلاتی بزووتنەوەمان کرد ئەوانمان وەکو ئەفراد قەبوڵکرد، کە شێخ عوسمانی کاکەم بوو بەرابەرو منیش بووم بە جێگری ئەو، لەبەرئەوە بزووتنەوە دەڕژەپێدەری (ڕابینە) نەبوو، بەڵکو دامەزراوەیەکی نازە بوو دروستکرا، لەسەر بنەڕەتی ئەو بیروباوڕە پێشووەی کە لە پەنجاکانەوە وەرمانگرتبوو».

بەمجۆرە مەلا عەلی عەبدولعەزیز ئەو ڕاستیانە دەخاتە ڕوو، وەڵامی ئەوەیش دەداتەوە، کە هەموو خەتوبالەکان لەناو بزووتنەوەدا وەک ئەندام وەرگیراون، بەڵکو ئەسڵی مەتڵەب بنەماڵەی مەلا عەلی بوون. وەک خۆی دەڵێت ئەوان سەردارو جێگری پارتەکە بوون و ئەوانی دیش ئەندامی لاوەکی. ئەمەیش دیسان ئەو ڕاستیە پیشاندەدات، کە یەکبوونەکە یەکبوونێکی قورئانی نەبووە، بەڵکو یەکبونێکی کاتی بووەو لەژێر ئەو پەردەیەدا یەکخراون، تا هەلی لەبار بۆ قوتاربون و ئیشی سەربەخۆ بڕەخسێت.

لەسەرەتادا قیادەی بزوتنەوە زیاتر لە مامۆستایانی ئایینی (مەلا) پێکهاتبوو، ئەمەش بە پێچەوانەی ڕای زۆر کەسەوە، پێموایە ئەمە سیمایەکی جوانی بە بزووتنەوە دابوو، ئەنانەت ئەگیرنەوە ئەڵێن: کە هەر مەلایەک کۆچی بکردایە بۆ ئێران، مامۆستا مەلا عوسمان لە دڵسافی خۆیەوە ئەیفەرموو، بیکەن بە ئەندامی مەکتەبی سیاسی! مەلا هێندە قەدر و ڕێزی هەبوو، جگە لەوەی کە خودی مامۆستا مەلا عوسمانیش کەسێکی دڵ ساف و خواناس و سادە بوو.

لەم قۆناغە نوێیەدا بزوتنەوە بە ئاقارێکی ڕاست و ڕەوشێکی ئردابرا، کە زیاتریش کاریگەری و ڕۆڵی مامۆستا مەلا عوسمان و مامۆستا مەلا عەلی عەبدولعەزیزی پێوە دیار بوو، بزووتنەوە لە پاشکۆیەتیەوە، بوویە بزووتنەوەیەکی نێودەوڵەتیی و جگە لەوەی کە لەلایەن جیهانی عەرەبی و ئیسلامیەوە ناسرا و

وەک بزاڤێکی خەباتگێڕی مسوڵمان حسابکرا، بگرە بزووتنەوە ئوانی پەیوەندی لەگەڵ جیهانی غەیرە مسوڵمانیشدا دروستبکات، ئەنانەت مەکتەبی پەیوەندییەکانی لە لەندەن و ئەمریکاشدا کردەوە، و داواکاری و نامە و ئاگادارییەکانی ئەگەیشتنە نەنەوە یەکگرتوەکان و دەوڵەتە زلهێزەکان. میدیای ئەوروپا و ئەمریکاش بزووتنەوەی لەسایەی ئەو ئەوژمەوە ناسی و لە چەندەها کۆنگرەی ڕۆژنامەنووسیدا مامۆستا مەلا عوسمان و مامۆستا مەلا عەلی عەبدولعەزیزو هەندێ لە سەرکردەکانی ئر دیمانەیان لەو میدیایانەوە بۆ سازدرا.

ئەم ناساندنەی بزووتنەوەی ئیسلامی دیسانەوە ئەو راستییە پیشاندەدات، کە خواستی ئێران لە ناساندنی بزوتنەوە فرە لەپێشچاو گیرابوو. ئێران چۆن مەبەستی بوو دۆزی کیمیاباران‌ی هەڵەبجە بەدنیا بناسێنێت، بەو جۆرەش مەبەستی بوو بزووتنەوە بناسێنێت. ئێران ویستی ئەوژمی ئیسلامی بکاتە بەدیلی ئەوژمی نەتەوەیی، چونکە بەجۆرێک لە جۆرەکان سەردەاوی پەیوەندی لەنێوان پارتە نەتەوەییەکان و بەرهەڵستکارەکانی خۆیدا دەدییەوە، لەبەرئەوە بە رامهێنانی بزافی رزگاریخوازی کوردی باشور لە بۆتەیەکی ئیسلامیدا ئیدی رزگاری دەبوو لە دەست ئێکەڵکردنی کوردی ئێرانو عیراق.

لە گرنگترین و دیارترین هۆکارە دەرەکییەکان، کە پاڵپشت بوون بۆ گەشەو نەشونماکردنی ڕەوتی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق بەتایبەتی لە گەشەکردنی بزوتنەوەی ئیسلامیدا ئەمانەن:

١.بیری سیاسیی ئیسلامی لە ئێراندا: ڕەوتی ئیسلامی بەشێکی گرنگی کێشەی کوردستانی عیراق بەهەموو دەرهاویشتە و پەل و پۆکانییەوە پێکدەهێنێت و یەکێکە لە قوربانییەکانی دەست دەسەڵات و بە گوێرەی گونجان و فرسەت دروستبوون، دەبوو لە هەر کاتێکی زووداً سەرهەڵبداتً، ئەم ڕەوتەش بە گەشەیەکی خێرا و سەیر لە پەنجاکان و شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا سەریهەڵدا، بەڵام تا ئەم دواییەش نەیتوانی پانتاییەکی فراوان بگرێتەوە و جیاکارییەک لەگەڵ ڕابوردوودا دروستبکات، دوائریش لە شێوەی ڕێکخراوێکی ئیسلامیدا قوت ببێتەوە، بەڵام پاش ئێپەڕبوونی ساڵانێک بەسەر دروستبوونیدا و ڕودانی گۆڕانکاری و بەرەو پێش چوونەکان وایکرد، کە ئەو ڕەوتە بە پەلە گەشە بکات، بۆیەش ڕەوتی چەپ لەو کاتەدا ئوانی بۆ ماوەیەکی زۆر وەک ڕەوت و لایەنی دەسڕۆیشتوو بمێنێتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا گۆڕەپانی کوردی بە شێوەیەکی بەرچاو نەکەوتە ژێر کاریگەری ئەوبەرەوپێشچوونەوە و نەبووە لانکەیەک بۆ ڕووکردنە کاری ئیسلامیی بە شێوەیەکی بەرفراوان و ئەو ڕێژە کەمەی ڕەوتی ئیسلامیش کە دروستببوو، لەژێر کاریگەری گۆڕانکارییەکانی جیهانی ئیسلامیدا پەیدا بوو، و بە تایبەتیش شۆڕشی ئیسلامیی ئێران سەرەڕای ئەوەی کە شۆڕشی ئیسلامیی ئێران شۆڕشێکی بیروباوەڕی - ئاینی تایبەت بوو بە مەزهەبی جەعفەری و بزوتنەوەی ئیسلامیی کوردیش لەڕووی مەزهەبیەوە لێی جودا بوو، بەڵام دواجار هەردوولا لە هەستە ئایدیەکەدا یەکیان ئەگرتەوەوە، هەڵایسانی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران بەرامبەر بە ڕژێمی شا وەک کاردانەوەیەکی ئەو ڕەوتە سێکۆلاریستەی ڕۆژئاوا بوو بەرامبەر بە عەمامە بەسەرە ئاینییەکان، بۆیە شۆڕشی ئیسلامیی ئێران بە شێوەیەکی گشتی ئوانی کار بکاتە سەر گەلانی ناوچەکە و بەتایبەتی گەلی کورد بۆ گەیشتن بە ئازادی و ڕزگاربوون لە ڕژێمە نۆنالیناریستەکان، هەروەها کاریگەریی خۆیشی هەبوو لەسەر فراوان کردن و قوڵکردنەوەی ڕابونی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق.

٢. ئەفغانستان وەک سیمبولی کاری ئیسلامی و جیهادیی: سەرەڕای ڕۆڵی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران، کە فاکتەرێکی گرنگ و گەورە بوو لەسەر سەرجەم جیهانی ئیسلامی، نەک تەنها لەسەر کوردستانی عیراق، کە لەڕووی جوگرافیەوە لێوەی نزیک بوو، جگە لەمەش ئەدەبیاتی ئیسلامیی کوردیی ئەوە دەردەخات، کە هۆکاری دەرەکی ئر هەبوو بۆ گەشەکردنی ڕەوتی ئیسلامیی کوردیی، بەتایبەتی حاڵەتی ئەفغانی، کە لەبەرەی بەرگریدا بوو بەرامبەر بە داگیرکاری سۆڤیەتی، زیاد لەوەش کە هەردوولا پەیڕەوکاری یەک مەزهەبی ئیسلامیی بوون لەو ئەدەبیاتەشدا هاتووە: جیهادی ئیسلامیی ئەفغانستان کاریگەریی نەواوی هەبوو لەسەر ڕەوتی ئیسلامیی کوردی لەبەر چەند هۆیەک لەوانە:

١. ڕەوتی جیهادیی ئەفغانی بەگشتی ڕەوتێکی سوننی بوو، کە زۆربەی کوردیش سوننەن، ئەمەش وایکرد هیچ گرێیەکی دینی و دەرونی

نەمێنێت، کە بەرلە نزیک بوونەوە و مامەڵە لەگەڵ یەکتر کردندا بگرێت.

ب. لێکچوونی جوگرافیای نێوان کوردستانی عیراق و وڵاتی ئەفغانستان لەڕووی ئاو و هەوا و بەرز و نزمی و دژواریی ناوچەکانی هەردوولا.

٢. تۆڕەکانی ئیخوان موسلمین لە کوردستان :

یەکێکی تر لە فاکتەرەکانی نەشونماکردنی ڕەوتیی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، بوونی ڕێکخراوە میسریەکان بوو لە کوردستانی عیراق، بە تایبەتی دوای ئەو ڕابوونە ئیسلامیەی میسر بە خۆیەوە بینی، کە ئەویش لەژێر کاریگەریی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران بوو، کە لەو کاتەشدا ژمارەیەک لە ئیسلامیەکانی میسر کۆچیان کرد بۆ کوردستانی عیراق و هەندێک لە گەنجان و خوێندکارانی کوردیان لە زانکۆکاندا و جێگاکانی کارکردنیاندا لە هەولێر و سلێمانی ناسی، دواتر پەیوەندیەکانیان تۆندوتۆڵ بوون و وانەی تایبەتیی تایبەتیان لە ماڵەکانی خۆیاندا بۆ دانان و هەر لەو ماڵانەشدا نوێژی جومعەیان بۆ دەکردن، چونکە میسرییەکان ڕایان وابوو، هەروەها ئەو گەنجانەشیان وا ڕاهێنان کە نوێژکردن لە پشت سەری ئەوانەوە دروست نییە، کە پشتگیری سەدام و دەسەڵاتەکەی دەکەن بە بەڵگەی ئەوەی خۆشەویستی (الولا) بۆ خودا و پێغەمبەرو بڕواداران زیاتر دروست نییە، میسرییەکان هەستیان بە لەباری ئەوکاتەی کوردستان کرد، بۆ بانگەوازەکەیان بەهۆی ئەو ڕقەی کە کورد لە ڕژێم هەیبوو، هەروەها گەڕانەوەی گەنجانی کورد لەو کاتەدا بۆ کاری ژێرزەمینی لەو بارودۆخە دژوارەدا یاریدەی نەواوی میسرییەکانی دا بۆ بڵاوکردنەوەی بانگەوازەکەیان،

گومان لەوەدا نییە کە بزووتنەوەی ئیسلامیی بە هیچ جۆرێک درێژکراوەی پەیوەندی ئیسلامیی نییە

هەروەها دەستنەکەوتنی چەک لەو زەمەنەدا لە میسر بە شێوەیەکی ئاسان زیاتر سوکنایی بەوان بەخشی، کە لەو بارودۆخەدا لە کوردستان پەرە بە بانگەوازەکەیان بدەن، هەروەها گەیشتنی کێبڕکانی کۆمەڵەی جیهاد و کێبڕکانی دکتۆر عومەر عەبدولڕەحمان و کێبڕ و کاسێتەکانی دکتۆر عەبدوڵڵا عەززام و عەبدولقادر عەودە کاریگەریی ئەواویان هەبوو لە دروستکردنی ڕەوتیی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق بە فکرێکی ئەندروست و ئێگەیشتوو لە پرەنسیپەکانی (الولا) و (البرا) و (بەیعەت) و هیتریش،.. کە دواتر فیکری جیهادیان لە کوردستانی عیراق پێکهێنا.

٢. هۆکارە ناوخۆییەکان لە دەستپێکی کاری جیهادی ئیسلامییدا.

١. چەرمەسەرییەکانی گەلی کورد و ئەو ستەمانەی بە درێژایی دەسەڵاتی ڕژێمە یەک لەدوای یەکەکانی عیراق بەسەریدا هاتووە، هەر لەسەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی عیراقەوە لە ساڵی (١٩٢١) و دواتریش بەشبەش کردنی کوردستان لە پەیماننامەی (سایکس بیکۆ) دا. و ڕووخانی خیلافەتی عوسمانی و بەشبەش بوونی دەوڵەتانی ئێران و تورکیا و عیراق و سوریا و یەکێتی سۆڤیەتی پێشوو، هەروەها لە پەیڕەوی ناوخۆی بزوتنەوەی ئیسلامییدا و لە باسی ڕووبەڕووبونەوەی ئامانجی بزوتنەوەکەدا هاتووە «ناساندنی کێشەی کورد بە سەرجەم گەلانی جیهان و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و تێکۆشان، لەپێناو گێڕانەوەی مافی زەوتکراوی گەلی کورددا، و دژایەتیکردنی ستەم و گەندەڵی و بەرپاکردنی دادپەروەری و ڕیفۆرم و پاراستنی ناسنامەی ئیسلامیانەی گەلی کوردی مسوڵمان».

٢. نەبوونی بزاڤی ئیسلامیی ئایدۆلۆژی چەکدار ومۆنۆ پۆڵکردنی گۆڕەپانی سیاسیی کوردیی لە شەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا، لەلایەن هێزە نەتەوەیی و چەپڕەوەکانەوە، هەرچەندە لە دوای خیلافەتی ئیسلامییەوە، سەرجەم ئەو شۆڕش و ڕاپەڕینانەی کراون بە ڕابەرایەتی زانایانی ئایینی و شێخ و کەسایەتییە ئیسلامییەکان بووە.

٣. هەڵایسانی شەڕی نێوان ئێران و عیراق و شەرعی نەبوونی ئەو شەڕە لەفیکری زانایان و زۆرینەی گەنجانی مسوڵمان، کە لەو کاتەدا پەنایان بردبووە بەر ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستان، ئەمەش وایکرد کە پەنا بۆ دامەزراندنی بزاڤێکی جیهادیی پابەند بە سەرجەم ڕەهەندەکانی شەریعەتەوە بدەن.

٤. بێگومان کۆمەڵێک

فاکتەریی ئریش هەن ، کە ناکرێت پشتگوێبخرێن، کە پەیوەندییەکی بەهێزیان بە شێوەیەکی گشتی بە کێشەی عیراقەوە هەیە لەوانە بوونی (ناوچەی ئازادکراو و هێمن) لە کوردستانی عیراقدا ئەمەش وایکرد کە ئاو و هەوایەکی ئازاد لە هەندێک ناوچەی ئازادکراوی کوردستاندا بێنەکایەوە، کە پێشتر وجودی نەبوو، هەرچەندە ئەو ئازادییەش هەڵایسانی شەڕی ناوخۆی لە نێوان پارتە کوردییەکاندا بەدواوە بوو، کە بزوتنەوەی ئیسلامیش لەو شەڕانە پارێزراو نەبوو، کەوتە شەڕێکی خوێناوییەوە لەگەڵ (ی.ن.ک) ئەمە و دەیان هۆکاری ناوخۆیی تر، کە ڕۆڵیان لە نەشونماکرنی بە پەلەی بزوتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق دا هەبووە.

لە مانگی ئاداری ١٩٩١دا جەماوەری کوردستان دژی ڕژێمی بەعس ڕاپەڕین ولەم ڕاپەڕینەشدا بزوتنەوەی ئیسلامیی بە هێزی چەکدار و جەماوەرە بەرفراوانەکەیەوە لە کوردستاندا ڕۆڵی بەرچاوی بینی، و تا لە ٢٨ی، ئەپرێل دا هێزە کوردییەکان، لە شاخ و ناوچە ئازاد کراوەکاندا شکستیان خوارد، وڕووە و شارو شارۆچکەکانی تر کشانەوە، و دوای ئەم ڕوداوەو بۆ ماوەیەکی کورت، سەرکردەکانی کورد بەئایبەتی ئاڵەبانی و بارزانی، دەستیانکرد بە دانوستان دەربارەی حوکمی زاتی لە گەڵ ڕژێمی بەغدادا، و دەرەنجام ئەم دانوستانانە لەمانگی یۆنیۆی ١٩٩١ دا شکستی هێنا و هێزەکانی بەعس گەڕانەوە کوردستان و لەمیانەی ئەم هێرشانەی ڕژێمدا پێشمەرگەکانی بزوتنەوەی ئیسلامی سەرسەختانەترین بەرەنگارییان لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی کوردستاندا ئەنجامدا. وەلێ بزوتنەوە ئامانجی لە ڕاپەڕین و بوونی ئەزمونێکی دەسەڵاتی کوردی، شتێکی دیکە بوو، هەر ئەو ئامانجە جیاوازەش شەڕی خوێناوی ناوخۆی خوڵقاند، هاوکات بووە هۆی ڕاگەیاندنی چەند ناوێک لەو کاتانەی کە بزوتنەوە لە دەرێی ساحەی سیاسی کوردیدا بوو. بۆ نموونە یەکگرتووی ئیسلامیی کوردستان و بزوتنەوەی ڕاپەڕین لەو ڕەوتە جیابوونەوەو دامالڕان. ئیدی بزوتنەوە ئەنها ناوە جیهادی و چەکدارییەکەی گۆڕەپانەکە بوو.

لە ساڵی ١٩٩٩ بزوتنەوەی ئیسلامیی بەڕابەرایەتی مامۆستا مەلا عەلی عەبدولعەزیز،هەوڵی زۆری دا بۆئەوەی مسوڵمانان یەک ڕیز بن وببنە برا و پشتیوانی یەکتر، ئەوەبوو ساڵی ٢٠٠٠ پێکهێنانی بزوتنەوەی یەکبونی ئیسلامیی کوردستان ڕاگەیەنرا.

دوای ئەوەی کە ئەنجومەنی نەئەوەکان، بڕیاری ٦٨٨ی، لە ٥ی ئەپرێلی ١٩٩١دا دەرکرد، کە ئیایدا پرۆتستۆی ئەو ڕەشەکوژییەی کرد، کە لە بەشێکی زۆری عیراقدا، بە ناوچە کوردەکانیشەوە، دژ بە هاووڵاتیانی سیڤیل پیادە دەکرێت و داوای لە عیراقیش کرد، کە بە پەلە، کۆتایی بەو ڕەشەکوژییە بهێنێت و ڕێگا بە ڕێکخراوە خێرخوازییە نێودەوڵەتییەکان بدات، کە بە ئاسانی خزمەتگوزارییەکانیان بە سەرجەم ئەو ناوچانەی عیراق بگەیەنن، کە پێویستیان بە دەستی هاوکاری و یارمەتی هەیە، کە ئەمەش بۆ یەکەم جار بوو، کە نەئەوە یەکگرتووەکان پێداگیری لە کارێکی لەو جۆرەدا بکات و دەست وەربدات نێو کاروباری وڵاتێکەوە کە ئەندامی نەئەوە یەکگرتوەکان بێت.

هەروەها بۆ یەکەم جاریش بووە لە مێژوی دەسەڵاتی نەئەوە یەکگرتوەکاندا و لە ساڵی ١٩٢٥ەوە، کە لە بڕیارێکیدا ناوی کورد بهێنێت. لە ٢٨ی، ئەپرێل دا هێزە کوردییەکان، لە شاخ و ناوچە ئازاد کراوەکاندا شکستیان خوارد، و ڕووە و شار و شارۆچکەکانی تر کشانەوە و دوای ئەم ڕوداوەو بە ماوەیەکی کورت، سەرکردەکانی کورد، دەستیان کرد بە دانوستان دەربارەی حوکمی زاتی و دەرەنجام ئەم دانوستانانە لە مانگی یۆنیۆی ١٩٩١دا شکستی هینا، هەر لەم کاتەدا هێزەکانی بەرەی کوردستانی شاری سلێمانی و هەولێریان کۆنترۆڵکردەوە، و هێزەکانی بە عسیان ناچارکرد، کەلە دەرەوەی ئەو دوو شارەدا بمێننەوە، و لە ئۆکتۆبەری هەمان ساڵدا ڕژێمی عیراق، هەرێمە کوردییەکەی خستە ژێر ئابلۆقەی ئابوورییەوە.

ئابلۆقەی ئابووری و شکستخواردنی دانوستانەکان بەرەی کوردستانی وایکرد، کە بیربکاتەوە لە دروستکردنی ئیدارەیەکی سیستماتیکی، هەروەک بۆ دۆزی دانپێدانانی نێودەوڵەتیش گرنگیی خۆی هەبوو.

لە ١٩٩٢/٥/١٩دا، هەڵبژاردن ئەنجام درا و بۆ یەکەمجارو لە مێژوی کورددا پەرلەمان دروست کرا، و لە ئەنجامی هەڵبژاردنەکاندا بزوتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، پلەی سێیەمی هێنابوو، بە ڕێژەی٥،٠٥ ٪ ی دەنگەکان.

بزوتنەوی ئیسلامیی و بەشداریکردنی دەسەڵات:

بزوتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، بەشداری لە دەسەڵاتدا کردووە، جا چ لەو حکومەتەدا

بووبێت، کە پارتی دیموکراتی کوردستان پێکهێنا، یان ئەوەی کە یەکێتی نیشتمانی کوردستان دروستیکرد، بزوتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، لە ساڵی ١٩٩٦دا، هەردوو وەزارەتی کشتوکاڵ و ئاودێری و وەزیرێکی هەرێمیی بەرکەوت، لەو حکومەتەیدا کە پارتی دیموکراتی کوردستان پێکهێناوە و لە ساڵی ١٩٩٧دا، هەردوو وەزارەتی ئەوقاف و دادی بەرکەوت، لەو حکومەتەیدا کە یەکێتی نیشتمانیی کوردستان دروستیکرد، ئەمەو سەرەڕای بریکاری وەزارەتەکانی ناوخۆ و ڕۆشنبیریی کە بۆ بزوتنەوە دانران.

ئەم دیاردەی بەشداریکردنەی بزوتنەوەیەکی ئیسلامیی جیهادی، لە حکومەتێکی سێکۆلاردا، بووە دیاردەیەکی دەگمەنی ئەم سەردەمە، چونکە زۆربەی بزوتنەوە جیهادییەکانی ئێستای جیهانی ئیسلام، بڕوایان بە بەشداریکردن لەو حکومەتانەدا نییە، یاخود بە دەستەواژەیەکی ڕوونتر ئەو دەوڵەتانە ڕێگا نادەن، کە ئەو بزوتنەوە ئیسلامییانە لە دروستکردنی وەزارەتەکاندا بەشداریبکەن و بەڕاستی ئەم دیاردەیەش پێویستی بە لێکۆڵینەوەی ورد و قوڵ هەیە، دەربارەی ئایبەتمەندییەکانی هەریەک لە، بزوتنەوەی ئیسلامیی و گەلی کورد و حکومەتی کوردی.

بۆچی بزووتنەوەی ڕاپەڕین هاتە ناو بزووتنەوەی ئیسلامییەوە:

دوا گۆڕانکارییەکانی پاش (١٩٩٩/٨/٢١) ناکو (٢٠٠١/٥/٣٠) بەشێکی گەورە بوون لە مێژووی خۆشی و ناسۆری پڕ لە قەیرانی ئەم حیزبە (بزوتنەوە یەکبوونی ئیسلامی لە کوردستان/ عیراق) کە لە ئەنجامی یەکبوونی (باسک و برا) بوو،

ئەم دیاردەی بەشداریکردنەی بزوتنەوەیەکی ئیسلامیی جیهادی، لە حکومەتێکی سێکۆلاردا، بووە دیاردەیەکی دەگمەنی ئەم سەردەمە

ئەو گۆڕانکارییەی کە دوو حیزبی ئیسلامی بەرەو یەکگرتن لێک نزازان و لەبەریەک هەڵوەشان برد و لە ساحەی سیاسیی کوردستاندا بوو بە ئەجروبەیەکی فاشیلی وەحدەت، بۆ زانینی چۆنیەتیی بەرەو ئینشقاق چون و لێکۆڵینەوە لە فاکتەرەکانی ئەو ئینقلابەی کە بەسەر بزووتنەوەی یەکبوونداهات، بە پێویست دەزانرێت کورتەیەک لە ڕووداوەکان نۆمار بکرێت، هەرچەندە چاکتر بوو زیاتر مێژووی ئەم بزاڤە ئیسلامیە بنوسرایەتەوە و بە هەموان ڕەخنەکان لە هەڵوێست و هەنگاو و قۆناغە جیاوازەکان بگرتایە

نەهزە هەر لەسەرەتای کاری ئەنزیمیەوە بە ناوی (اخون) دەیانویست پەیوەندی بکەن بە ئیخوان دەولیەوە تا ئەوان وەک حیزبی ڕەسمی ئیخوان لە کوردستان دا بناسرێن و هاوکاری بکرێن، بۆیە کاتێک کە (مستەفا مشهور) هاتە ئێران (م.سدیق) کاری جدی لە کوردستاندا کرد، ئەبێ(م.صلاح الدین) و برایانی ئری ئیخوان کە لە ئێران دانیشتون، بێنە لای (م.صدیق) دوای قەناعەت پێکردنی (مستەفا مشهور) و لێوەرگرتنی نوسراوی ڕەسمی کە (م. صدیق) لێپرسراوی ئیخوانە لە کوردستاندا، بەڵام (م.صلاح الدین) ئوانی ئەم هەوڵەی (م.صدیق) هەڵبوەشێنێتەوە و بە نوسراوێکی ئری شەرعیەت بە خۆی بدا وڕەسمیەتی ئیخوانی دەوڵەی وەربگرێت و دەوری (م.صدیق) چۆڵ بکات، دوای (م.صدیق) ڕێگەی ڕێکەوتنی هەڵبژارد لەگەڵ ئیخواندا، بەڵام چەند مەرجێکیان هەبوو، ئەخوان پێیان وتن ئەگەر لەگەڵمانن وەک (برایان) مەرج قبوڵ ناکەین و پێویستە بێنە لامان، چونکە ئەوجیهاتی دەرەوە، لێرەوە بە خەتی یەک و دوو ناسران (م. صدیق) دەیوت خەتی یەک دەیەوێت ناوی ئیخوان لە ئێمە بکاتەوە، بەڵام ئێمە هەر ئیخوانین، پاشان نەگەیشتنە ئەنجامی ڕێککەوتن لەگەڵ (ئخوان) نەیانتوانی بەو شێوازە لە داخڵ و دەرەوەدا بمێننەوە و بڵێن ئخوانین بەڵام (م.صلاح الدین) شەرعیەت و ڕەسمیەتی ئخوانی هەبێت لە کوردستانیش و ئەگەر دەڵێن ئێمە ئیخوانین، دەکەونە ژێر هەمان پرسیار کە ئایا بۆ لەگەڵ (م.صلاح الدین) نین؟، بۆ قوتاربوون لەم وەزعە و نەچوونە ژێر ڕکێفی خەتی یەک فکرەی جیهادیان بڵاوکردەوە، کە گوایە کۆمەڵێکی جیاین، بەڵام دوای چوونە دەرەوە (م.صدیق) بۆ خۆناساندن (م.صدیق) دەڵێ نەم ئەزانی بڵێم چی کاتێک دەیانپرسی فکرەی چینان هەیە، ئەگەر بموتایە

ئیخوانین ئەیانوت ئەوە نییە ئیخوان هەیە، بشم وئایە جیهادین ئەیانوئەوە ئەوە، بزووتنەوە ئایا ئێوە چین و ناوتان چییە؟ کە گەڕایەوە بڕیاریاندا لە «ئخوان»ی خەڵکی دەرەوە ناوی خۆیانە بە بزووتنەوەی ڕاپەڕینی ئیسلامی - حرکە النهزە الاسلامیە) ڕاگەیەنن!

نەهزە وەک خەتێکی «اخوان» بێچەک و مەدەنی فیکری و ئەنزیمی لەسەر بنەمای دژایەتیی یەکگرتوو، پاشان سلبیاتی بزووتنەوە هاتنە مەیدان و خەڵکی خۆیان پەروەردە ئەکرد، لەگەڵ یەکگرتوو بە جۆرێک کەوتبوونە سراع چەندین جار پەلاماری یەکیان دەدا و بزووتنەوە دەکەوتە نێوانیان، ئامادەی هیچ جۆرە سازش و پێکەوە ژیانێک نەبوون لەگەڵ یەکگرتوودا، بۆ نمونە لە ساڵی ١٩٩٨ کاتێک هەڵبژاردنی قوتابیان و خوێندکاران لە هەولێر ئەنجام درا و بڕیار بوو لە سلێمانی بزووتنەوە و ڕاپەڕین و یەکگرتوو بەیەک نوێنەری بەشداری بکەن، دوای کۆمەڵێک دانیشتن لە سکرتاریەتی یەکگرتوو، ناوەندی پەیوەندی ئەنجامی نەبوو. ڕاپەڕین دەیوت ئێمە ئامادەنین لەگەڵ یەکگرتوو هیچ جۆرە ئەنسیقێک بکەین خۆشمان هەڵدەبژێرین، ئەگەر لە گروپ و کۆلژێیکدا ئەنها یەک ئەندامیشمان هەبێت پەیوەندی محاوەلەی جدی کرد، لەگەڵ (کاک صلاح الدین بابکر) سکرتێری یەکگرتووی قوتابیان و کاک امیری سکرتێری یەکیەتی قوتابیانی ڕاپەڕین دا، بەڵام ڕاپەڕین لە ئەعەسوبی خۆی نەهاتە خوار، بە مەرجێنفوسیشی نەبوو، پەیوەندی هێندە مروریەتی دەئواند، لەپێناوی

ئێران چۆن مەبەستی بوو دۆزی کیمیابارانی هەڵەبجە بەدنیا بناسێنێت، بەو جۆرەش مەبەستی بوو بزووتنەوە بناسێنێت. ئێران ویستی تەوژمی ئیسلامی بکاتە بەدیلی تەوژمی نەتەوەیی

ئەوەدا کە نمونەیەکی ناشیرینی ئیسلامییەکان نیشان نەدرێت کە (کاک صلاح الدین بابکر) بە نوێنەرەکانی پەیوەندی وئبوو (باشە یەعنی چی ئێوە بەرامبەر نەهزە واتان لێهاتووە! ئاخ بۆ ئەو ڕۆژەی کە (م.ملا علی خۆی دەیوت بەگۆچان هەموویان فەلاقە بکات و کۆتاییان پێبهێنێت).

نەهزە هەر سور بوو لەسەر ئەوەی کە بەنەنها خۆی هەڵبژێرێ هیچ حیسابێکیشی بۆ سومعەی موسڵمانان نەکات و باقی لە برایەتی و یەکڕیزی و پێکەوە گونجاو بێت! چونکە نەهزە لەسەر بنەمایەکی حیزبی پتر لە حیقد و دژایەتیی بەرامبەر بە ئیسلامەکان دروستبوو! لە ئەڵقەی ڕێکخستنەکانیاندا، لە جیاتی خوێندنی عەقیدە دەرسی غەیبەت و بوهاتانیان دژ بە باسک دەونەوە و لەسەر دژایەتیکردنی کوێرانەی یەکگرتوو ئەربیەتی ئەندامەکانیان دەدا! کاتێک ئەنجامی هەڵبژاردن دەرکەوت، نەهزە لە سەرەتاسەری یەکیەتی دا بە پەیمانگا و زانکۆوە (١٧٢) دەنگی هێنا، کە بوو بە ڕێژەی (١،٣٪) دوای ڕێکخراوی قوتابیانی حیزبی شیوعی بە پلە پێنجەم هاتەوە، پەیوەندیش بە سکرتێری هەردوو ڕێکخراوی ڕاگەیاندن، کە لەسەر ئەساسی ئەو هەڵوێستەی ئەوان لە هەڵبژاردن ئینسحابی کرد و بەیانێکی بڵاوکردەوە، کە دوائر نەهزە و یەکگرتوو داوای دەنگەکانی خوێندکارانی باسکیان دەکرد، بەڵام پەیوەندی ئەوەشی پێوتن کە ئەندانمانمان زۆر لێنان نیگەرانن، بۆیە نەک هەر دەنگتان نادەنێ، بەڵکو دەنگیش نادەن!

بەم حەجم و حیقدە وە کە نیوەی (باسک) یان پێدرا، لە یەکبووندا پێیانوابوو لەوە گەورەترن و خاوەنی جەماوەرێکی زۆرن لە ڕێکخستنەکاندا و موجاهیدی چاکیشیان هەیە!

لەڕاستیدا کە ئەحقیق لە چەند جێگایەک دەستیپێکرد، هیچ یەکێک لەو ڕەقەمە خەیاڵیانە وا دەرنەچوو، کە پێشتر نیوەی (باسک) یان پێوەرگرت.

نەهزە کە هاتە ناو (باسک) (٣٣٤) مەسئولی هێنا و بردیە سەرەوە دانیان بەسەر ئەو هەموو خەڵکە ماندوو زەحمەتکێش و موجاهیدەدا! بڕیاریان دابوو (٥٠٠) پێشمەرگە بهێنن، بەڵام هەرچی ڕێکخستنیان هەیە خستیانە ژێر گوشار (٢١٦) کەسیان بۆ پەیدا کرا، چونکە ئەو کەسەی کە پاسەوانی بینای مەڵبەندیان بوو لە سلێمانی،

وەک حەرەسێکی لاکۆڵان یان حەرەسی بینایەکی حکومی مانگانە بە مەبلەغێک پارە ڕایانگرتبوو ئەو (٢١٦) کەسەی هێنایان (٧٦) یان بێچەک بوون (١٤٠)ی مایەوە لەوانەش (٣٣) کەسیان مەکنەبی عەسکەری (باسک) چەکی پێدان (١٠٧) کەسیان بۆ مایەوە، هاتن چوار هێزی لێنەشکیل بکەن (٢٥١) هەزاریان بۆ درا بە سەربازە (١٢٠) هەزاریشان مانگانە بۆ بڕایەوە. بەم جۆرە بزووتنەوەی ڕاپەڕین توانی ڕێکخستنەکانی خۆی لەمردن ڕزگار بکات و لەسەر حیسابی بزووتنەوە چەندین کادیری بەرز بخزێنێتە پۆستە هەستیارەکانی حزبەوەو دواتریش بە دەستێکەڵکردن لەگەڵ عەلی باپیر توانیان بزووتنەوە بمرێنن.

بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، لە کۆتایی حەفتاکاندا تەنها هێزی سیاسیی، ئیسلامییە لە هەرچوارپارچەکەی کوردستاندا، کە وەک پارتێکی پەیوەست بە جووڵانەوەی ڕزگاریخوازی نەتەوەی کوردو وەک پارتێکی سیاسی و نوێ شانبەشانی ڕێکخستن و پارتە نەتەوەیی و چەپەکان لە کوردستانی باشورداو لە کۆتایی هەشتاکانی سەدەی ڕابردووداو، لە ناوچەی هەڵەبجەو هەورامانەوە تێکەڵ بە دونیای کاری سیاسی و ڕێکخراوەییو چەکداری بوو. بزووتنەوەی ئیسلامی ئەگەرچی ئێستا پارتێکی زەعیف و زەلیلی گرفتە نێوخۆییەکانییەتی، هاوکات لە کێبڕکێی پارتە ئیسلامییەکانی دیدا، کە لەسەر میراتو مێژووی ئەم دروستبوون، دووچاری دۆڕان و شکست هاتووەو وەک پێویست و وەک سەنگی سنوورە بەرینەکانی ڕابردووی نابینرێت. بزووتنەوە لە ئێستادا دارای ڕێکخستنێکی لاوازو جەماوەرێکی کەمو کەوتووە لە مەشقە سیاسییەکاندا.

هەربۆیە وەک بینیمان لە دواین هەڵبژاردنەکانی پەرلەمانی کوردستاندا لە ٢٠١٣ تەنها توانی بێنە دارای یەک کورسیی پەرلەمان. ئەوە لە کاتێکدا بوو کە پارتە ئیسلامییە سیاسییەکانی دی وەک کۆمەڵو یەکگرتوو، نایانەوێت دان بە زیندوویەتی ئەم پارتەدا بنێن و بەچەند ڕۆژێک پێش هەڵبژاردنەکان خودی عەلی باپیر ڕایگەیاند کە بزووتنەوەی ئیسلامی هێزێکی پاشکۆیەو مەحاڵە بتوانێت یەک کورسی پەرلەمان بەدەستبهێنێت، بەڵام پێشبینییەکانی عەلی باپیر نە بۆ پارتەکەی خۆیان ڕاستبوو، نە بۆ بزووتنەوەی ئیسلامی ڕکابەری توانی ڕاستی بپێکێت. هاوکات یەکگرتووی ئیسلامیش دانووی لەگەڵ پرەنسیپە سەرەکییەکانی کاری سیاسیی بزووتنەوەی ئیسلامیدا ناکوڵێت و ئایبەتمەندیو پێکهاتەی حزبی بزووتنەوەی ئیسلامی وەک هێزێکی نەفەس جیهادی پێناسە دەکات و ڕابردوویەکی لارو نالایەقیشی لەگەڵ بزوتنەوەدا هەیە.

چونکە ڕابردووی بزووتنەوە دیارتر بەرچاوتر بوو لە ڕابردووی یەکگرتوو. بزووتنەوە بەهیچ جۆرێک خۆی بەهێزی دووەم نەزانیوە لەبەرامبەر یەکگرتوودا. هەمیشە شانازیکردن بە شەوکەت و شەئنی چەکدارانەی لەو قۆناغەی خەباتی چەکداریدا توشی غروری کردووە و لەئاستانەی یەکگرتوودا ڕکابەرێکی سەرەکی نەبینیوە. لە نەوەدەکانیشدا پاش ئەوەی بزووتنەوە سەری بۆ جەنگی ناوخۆ دەخوراو لەو جەنگەدا گلا، یەکگرتوو توانی مژوڵی بزووتنەوە لەجەنگی ناوخۆدا بقۆزێنەوەو ڕێکخستنەکانی شارو نوێژکەرانی مزگەوتەکان و خەڵکە ماڵییەکەی نێو ڕێکخستنی بزووتنەوە بەکاربهێنێت و ئەجێندای دێرینو دڵبەری ئیخوان موسلمینی لەکوردستان کردە واقیع و سەریان لەسەر پشتی بزووتنەوەدا هێنایەدەر، هەربۆیە لە ئێستایشدا یەکگرتوو، کۆمەڵ بەرلە پێشڕ دەزانێت بۆ پەیوەندی دروستکردن، چونکە لە سروشتی کارکردنی کۆمەڵدا دروستە هەمان شوێن پێیەکانی یەکگرتوو هەڵدەگیرێت و هەمان بەزم و بالۆرەی ئیخوان لە مەڵبەندو ناوچەو مەکتەبەکانی ئەمیرو پێشەوادا لێدەدرێت.

بزووتنەوەی ئیسلامی لەگەڵ ئەوەی ڕابردووی سەنگینی خۆی لەدەستداوەو ئێستا ئەنها دەتوانێت ئەنها نوێنەرێکی لەپەرلەماندا هەبێت، بەڵام لەڕووی نێودەوڵەتی و هەرێمییەوە، زیاتر لە پارتەکانی دی ناسراوە. ناسرانی بزووتنەوە ئەنها لەچوارچێوەی پەندە کوردییەکە دایە، کە دەوترێت ناوێکی زلو دەرەیەکی وێرانە، چونکە لەئێستادا سەلیقەیەکی سیاسیو وردو نۆکمە نییە، هاوکات ڕابەرایەتی و سەرکردایەتییەکی پڕۆفیشناڵ و یەکگرتوو نییە بۆ کارکردن لەسەر میراتی خۆیو درێژەدان بەکاروانەکە. بزووتنەوە تا ئێستایش نەیانتوانیوە ئەو لەکەو عارانەی عەلی باپیر وەک نۆمەت دەیدانە پاڵ، پاکبکەنەوەو خۆیان لە داوی ناوچەگەریو بنەماڵەچییەتی بپارێزن.

خوێندنەوە بۆ پێشەکی و مادەکانی پێڕەوی ناوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامی

پێڕەوی ناوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامی کەلە کۆنگرەی ٢٠٠٩دا پەسەندکراوە، بڕیارە لە پێشەکییەک و ٤٤ مادەی سەرەکی، کە هەر مادەیەک لەچەند خاڵێک پێکهاتوون. لەپێشەکییەکەدا بەکورتی ئاماژە بەڕۆڵ و زەروورەتی دروستبوونی بزووتنەوەی ئیسلامی کراوەو مێژووی کورد بەستراوە بە مێژووی دەرکەوتنی ئیسلام و موسڵمانبوونی گەلی کوردەوە.

لەو پێناوەدا کورد وەک نەتەوەیەکی سەربەخۆو زوڵمێکراوی ژێردەستی ئەوانە بناساندایە، کە فەلسەفەی ئیسلامییان لە شوناسی سیاسیدا رەواج پێداوە بۆ ئۆڵەکردنەوە یان بۆ سڕینەوەی هەموو ئەوانی تر کە کوردیش لە چوارچێوەیان دایە.

هەر لە پێشەکی پێڕەوەکەدا ئاماژە بۆ کورتەی مێژووی بزووتنەوە کراوە.

ئەوەی لەم پەیڕەوەدا نوسراوە ناکۆکی لەسەرە، چونکە دروستبوونی بزووتنەوە بڕینی نییە لە درێژەپێدانی پەیوەندی و رابیتەی ئیسلامی، کە بوونیان تەنها لەچوارچێوەی نوسینایەو بەشێوەیەکی واقیعی وێنەیەکی ئەوکاتەشیان لە تەرشیفدا نییە، بەڵام دروستبوونی بزووتنەوە رووتە کە لەساڵی ١٩٨٧دا ئەوان لە هەیەجانو کۆچێکی بەرفراواندا لەسایەی ئێرانو فەراغی جەنگی ئێران و عیراقدا خۆیان راگەیاند. دوائریش یەکێک لەو هەڵانەی کە بزووتنەوەی ئیسلامی نێکەوتووە. بڕینییە لەوەی کە مێژووی خۆی و ئێستاو ئایندەی خۆی لە ڕێکخستن و ریشەی بزووتنەوەی ڕاپەڕینی ئیسلامی دابڕیوە.

لەکانێکدا عەلی باپیرو کۆمەڵی ئیسلامی ئەم هەڵەی بزووتنەوەیان قۆستووەتەوەو ڕاپەڕینیان لەناو خۆیاندا ئواندوەتەوەو لەپێڕەویاندا باسیان لە مێژووی ڕاپەڕین کردووە، بەڵام لەپێڕەوی بزووتنەوەدا بەمجۆرە ئاماژە بە ڕاپەڕینی ئیسلامی کراوە:

« لە ساڵی (١٩٩٩ز)دا بزووتنەوەی ئیسلامیی وەک خەمخۆرێکی ڕابووتی ئیسلامی کوردستان، پرۆژەیەکی گەورەی خستە ڕوو بە مەبەستی یەک خستنی وزەو ئوانای موسوڵمانان بۆ بواری کاری ئیسلامی و ڕێکخستن و زیاتر خزمەتکردن بە گەل و نیشتیمان، لە بەرەنجامی ئەم پرۆژەیەوە بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی لە کوردستان، هاتە ئاراوە.

لە ئەنجامی کۆمەڵێک گۆڕانکاری و دەستێوەردانی هێزە ئەقلیمی و ناوەکییەکان لە ڕێگای هەندێ کەسی نامەسئولەوە، پرۆژەکە لەبار براو ئا سەرەنجام لە ڕۆژی (٢٠٠١/١٢/٩)دا جارێکی تر سەرکردایەتیی سیاسی بڕیاریدا کار بە بەرنامەو پەیڕەوی بزووتنەوەی ئیسلامی بکاتەوە، لە ساڵی (١٩٩٩ز)دا بزووتنەوەی ئیسلامیی وەک خەمخۆرێکی ڕابوونی ئیسلامی کوردستان، پرۆژەیەکی گەورەی خستە ڕوو، بە مەبەستی یەکخستنی وزەو ئوانای موسوڵمانان بۆ بواری کاری ئیسلامی و ڕێکخستن و زیاتر خزمەتکردن بە گەلو نیشتیمان، لە بەرەنجامی ئەم پرۆژەیەوە بزووتنەوەی یەکبوونی ئیسلامی لە کوردستان، هاتە ئاراوە. لە ئەنجامی کۆمەڵێک گۆڕانکاری و دەستێوەردانی هێزە ئەقلیمی و ناوەکییەکان لە ڕێگای هەندێ کەسی نامەسئولەوە پرۆژەکە لەباربراو ئا سەرەنجام لە ڕۆژی (٢٠٠١/١٢/٩)دا جارێکی تر سەرکردایەتی سیاسی بڕیاریدا، کار بە بەرنامەو پەیڕەوی بزووتنەوەی ئیسلامی بکاتەوە».

ئەمە لەکانێکدایە پاش یەکبوونی ئیسلامی، ڕاپەڕین دابەشبوون، بەشێکیان بە ئەمیرەکەیانە بەناوی مەلا سدیق عەبدولعەزیز، کە پێشتر رابەری ڕاپەڕینی ئیسلامی بوو لەناو بزووتنەوەی ئیسلامیدا مایەوە، بەڵام بزووتنەوە لە پەیڕەوەکەیدا

دەڵێ ئێمە لەیەکبوون جیابووینەوە، لەکاتێکدا بزووتنەوە جیانەبوویەوە، بەڵکو داروودەستەکەی عەلی باپیر لەیەکبوون جیابوونەوەو کۆمەڵیان راگەیاند، کەوابە لێرەدا راپەڕینی ئیسلامی زیاتر ماڵی بزووتنەوەیە تا ماڵی کۆمەڵ بێت.

ماددەکانی پێڕەوی ناوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامی بریتین لە ٤٤ ماددە. لێرەدا بەوردی شرۆڤە بۆ نیازو نواڕینو ئەجێندای هەریەکێک لەو ماددەو خاڵانە دەکەین.

لەماددەی یەکدا ناوی بزووتنەوەی ئیسلامی بەهەر سێ زمانی عەرەبی و کوردی و ئینگلیزی نوسراوە، بەناوی بزووتنەوەی ئیسلامی لەکوردستانی عیراق. لێرەوە بەشێک لە خەباتی بزووتنەوەی ئیسلامی وەک زۆربەی پارتە سیاسییەکانی تر خراوەتە ڕوو، کە کورتکراوەتەوە لە خەباتی لە کوردستانی عیراقدا.

ئەوەیش هەم کاریگەریی پارتکانی تری لەسەریان بەتایبەتی چەپەکانی کورد، هەمیش ئەجێندای بزووتنەوەی ئیسلامی هەر لەکوردستانی عیراق دایە، چونکە بەدرێژایی ساڵانی ١٩٨٧ تا ١٩٩٢ کە ئۆردوگای ئاوارەکانی کوردی باشوور لە ئێراندا بوون، هیچ مەلاو بانگخوازو پێشمەرگەیەکی بزووتنەوە، بۆی نەبوو پێوەندیی یان نێزیکی و دۆستایەتی لەگەڵ پارتە کوردییەکانی کوردستانی ڕۆژهەڵات، یان نێکەڵی کۆمەڵایەتی و هاموشۆ لەگەڵ کوردانی ئێراندا بکەن.

بەڵکو بەپێچەوانەوە ئەوان کاریان لەسەر جوانکردنی سیماو سیحری دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران لە کوردستانی ڕۆژهەڵاتدا دەکرد، ئەنانەت لە میانی دەسەڵاتداریشیاندا لە پاش ڕاپەڕین، بزووتنەوەی ئیسلامی لەلایەن یەکێک لەڕێبەرە سەربازییەکانیەوە هەستان بە قۆڵبەستکردنی چەند کادێرێکی باڵای حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران و ڕادەستی کۆماری ئیسلامی کرانەوەو دواجار لە سێدارەدران.

لە ماددەی دووی پەیڕەوەکەدا پێناسەی بزووتنەوە هاتووە، بەمجۆرە:

١ـ بزووتنەوەی ئیسلامیی گشنگیرەو لەسەر پەیڕەوی ئەهلی سوننەو جەماعەت کار دەکات بۆ چەسپاندنی فەرمانڕەوایی ئیسلام لە کوردستان، ئێدەکۆشێت و هەوڵدەدات بۆ هێنانەدیی مافە ڕەواکانی گەلەکەمان.

٢ـ بزووتنەوەیەکی ئیسلامی گشنگیرەو نێدەکۆشێت بۆ چارەسەری کێشەی سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و ڕۆشنبیری و شارستانی گەلەکەمان بە دیدێکی ئیسلامییەوە. پێناسەی بزووتنەوە لە ماددەی دووداجۆرێک لە شەرمنیی پێوەدیارە لەبەرامبەر باسکردن لە وشەی جیهادو چەکداریدا، هەربۆیە پێچەوانەی پێڕەوی ڕابردوو گوتاری سەرکردەکانی ڕابردوو پرسی نێکۆشانیان بە غامزی هێشتووەتەوە، ئەوان نە وەک یەکگرتوو ملیان داوە بۆ ریفۆرم و ڕێی ئاشتیخوازی، نەوەک هێزە جیهادییەکانیش وێڕاویانە باس لە پرەنسیپی جیهاد بکەن لەخەباتی چەکدا. بزووتنەوەی ئیسلامی دیسانەوە لەماددەی سێو چواریدا بەم جۆرە باس لە بەرنامەکانی خۆی دەکات:

ماددەی سێ: سەرچاوەی بەرنامەکەی

١ـ قورئانی پیرۆز.

٢ـ سوننەتی صەحیحی پێغەمبەر هەروەها سوودوەرگرتن لە بیروبۆچوونی زانایانو پێشەوایان و مێژووی ئیسلام و بزووتنەوە ئیسلامییەکان و سیاسەتی سەردەمو کارکردن بە فیقهی واقیع.

ماددەی چوار: دروشم

١ـ [وجعلناکم شعوبا وقبائل لتعارفوا ....]

٢ـ [ولقد کرمنا بەنی ئادم .....]

٣ـ [واتقوالله واصلح ڕاتْ بینکم]

دیسانەوە خۆیان لە بەندوباوی جیهادی بوونی خۆیان داماڵیوەو زیاتر ئیخوانیانە پێناسەی خۆیانکردووە، بۆنموونە لەدروشم و ئارمیشیاندا وێنەی چەک و قووەت و ئایەتە جیهادییەکانیان لابرد، هەربۆیە لەماددەی شەشدا بەمجۆرە ئەعبیر لە ئاڕم و دروشمیان دەکەن:»

ماددەی شەش : ئارمی باسک

١ ـ بازنەیەکە کە لەناوی دروشمی (باسک)ی لەسەر نووسرا بێت، لەگەڵ ساڵ ڕۆژی دامەزراندنی بە کۆچیو زایینی.

٢ـ قورئانی پیرۆز، کە دەستوورو بەرنامەی ژیانە.

٣ ـ گوڵە گەنمێک (بیستو چوار) دەنکی نێدایە، بە قەد ژمارەی پینەکانی (لا الا الا الله محمد رسول الله) .

٤ـ خۆر: بە هەڵهاتنی خۆری ئیسلام، ئازادی دەستەبەر دەبێت.

٥ـ شاخ: هێمای کوردستانەو خۆڕاگرییو نێکۆشانە.

لەبەشی دووەمی پەیڕەوی

بزووتنەوەدا ئامانج گەلێکی ڕوون و دروست پیشاندراون، کە جیایان دەکاتەوە لە پارتەکانی تر، هەربۆیە ئەوان بەڕوونی باس لە کوردستانێکی سەربەخۆ دەکەنو هیچ گرفتێکیان لەو پێناوەدا نەخستووەتەڕوو، کە ئەم داوایە بۆ دەوڵەتی کوردی لەپێڕەوی پارتەکانی تردا خۆی لێ لادراوە. بۆنموونە، لەخاڵی حەوتی مادەی دەدا هاتووە: کورد نەتەوەیەکی سەربەخۆیە، چونکە هەموو بنەماکانی نەتەوەی تێدایەو لەڕووی ئاینیشەوە بەشێکە لە ئومەتی ئیسلام، لەبەرئەوە مافی ئەواوی هەیە لەوەی هەر، شێوازێک کە خۆی دەیەوێت، فیدراڵی یان سەربەخۆیی، ئیسلام و کوردو وڵاتەکەی ڕووی یەک حەقیقەتن.

٨ - بەهێزکردنی پەیوەندیی دۆستانە لەگەڵ وڵاتانی دراوسێ لەسەر بنچینەی خزمەتکردن بە گەلانی هەردوولا. هاوکات ئایبەتمەندییەکی تر لەپەیڕەوی بزووتنەوەدا هەیە، کە لەپارتە ئیسلامییەکانی تردا نییە. ئەوان بەڕوونی بۆ یەکەمجار باسیان لە جوگرافیاو مێژوو و زمانی کوردی کردووەو وەک ئامانجی سەرەکی دایان ناوە، هاوکات پرسی ناوچە دابڕاوەکانیشیان بەهەند وەرگرتووەو خستوویانەتە ئامانجە سەرەکییەکانیانەوە بۆنموونە: لە خاڵەکانی ٨،٩،١٠دا بەمشێوە ئامانجەکان باسکراون:

٨ - بەهێزکردنی پەیوەندیی دۆستانە لەگەڵ وڵاتانی دراوسێ لەسەر بنچینەی خزمەت کردن بە گەلانی هەردوولا.

٩ - داکۆکیکردن لە سیستەمی فیدراڵی بۆ ئەمڕۆی کوردستان، کە نزیکە لە سیستەمی ویلایەت.

١٠ - هەوڵدان بۆ گەڕانەوەی ناوچە دابڕاوەکان بۆ سەر خاکی هەرێمی کوردستان و پارێزگاریکردن لە سنووری جوگرافی و نەتەوەیی و مێژوویی کوردستان.

هەر لەچوارچێوەی ئامانجە سیاسییەکانی بزووتنەوەدا، گەلێپرسی سەرەکی تر بەهەند وەرگیراون کە لەڕووی ئامانجی سیاسییەوە بزووتنەوە لە هێزێکی عەلمانی جیاناکاتەوە، بۆنموونە ناساندنی شاڵاوەکانی کوشنار و جینۆسایدی کوردو پرسی ئازادی بیروراو زەمینەسازکردن بۆ سەروەریی یاساو پەرلەمان، هەموو ئەمانە، هاوکات لەڕووی ئامانجە ئابووریەکانەوە دیسانەوە هەستناکرێت ئەدای کاری بزووتنەوە ئەو ئامانجانەی ئیابێت، بەڵام فرە بە زەقی نوسراون، لەهەندێک کاتدا خوێنەر گومان دەبات پێڕەوی پارتێکی ئیسلامی بخوێنێتەوە، چونکە بەدروستی دەڵێی هێزێکی راستی نەتەوەیی کاریگەر بە لیبراڵیەتی ئەوروپا نوسیویەتی، هەربۆیە گومانی کۆپیکران لەپەیڕەوی تر یان کاریگەریی پەیڕەوێکی دی، یان ئاسەر ئێسقان خۆگونجاندن لەگەڵ ئەمڕۆی هەرێم دەبینرێت.

هەروەها ئامانجەکان لەڕووی کۆمەڵایەتییەوە دیسانەوە ئامانجگەلێکی گشتین، کە زیاتر هەڵدانەکان داڕشتنی جوانن، لە هیچکام لە ئامانجە عەقیدەییو سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکاندا باس لە میکانیزمی کارەکان نەکراوە، وانە جگە لە ڕوانگەو پێشنیازو ئەعبیری جوان هیچی دی نابینی، مرۆڤ هێڵی گشتی دەبینێت و هیچ ئایبەتمەندییەکی ئیسلامی و کوردی لە خاڵبەندییەکاندا بەدیناکرێن. بۆنموونە بەسەر ئەو هەموو گیروگرفتانەی ڕەوشی چینایەتی لەکوردستاندا، نوسیویانە هەوڵدان بۆ نەهێشتنی چینایەتی. ئەم ئەعبیرە نەهێشتنی سیستەمی چینایەتی و چەسپاندنی برایەتی لە نێوان چینو ئۆڕژەکاندا بریتی نییە لەو گرفتەی کەناوی گرفتی چینایەتییە، ئەوان ئەو گرفتانە وەک پەیوەندیی ڕۆحی لێکی دەدەنەوە، لەکاتێکدا گرفتەکە ئاسەر ئێسقان وابەستەیە بەڕەوشی مادیی کوردستانەوە، هەروەها ئامانجەکان لەبواری ئافرەتاندا دیسانەوە جیاوازتر لەپەیڕەوی کۆمەڵ و یەکگرتوو مرۆڤانەتر نوسراوە. بەجۆرێک لەگەڵ مێژدی پارتێکی لیبراڵدا جیاوازی نییە. بۆنمونە بوارکردنەوە بۆ مافی یەکسانی ژنانو کارکردن و یەکسانی لەپلەی سیاسی و کاردا هەموو ئەمانە لەئامانجەکاندا هەن. ئەنانەت دەتوانین بڵێین ئەمە یەکەم پەیڕەوە کە لەمێژووی پارتە ئیسلامییەکانی دونیادا ناوی ژن بە ژن دەبات و وشەی خوشکیان بۆ بەکارناهێنێت، کە وشەیەکی بە سیاسی کراوە لای ئیسلامییەکان و مرۆڤ راستەوخۆ پرسی مەحرەمبوونو نامەحرەمبوون و زەوتکردنی ئازادی ئێکەڵبوونی لێدەخوێنێتەوە، هەروەها سەبارەت ئەئامانجە ڕۆشنبیرییەکان، دیسانەوە ئامانجگەلی ڕوونو دروست خراونەتە ڕوو، لەوانە لەمادەی پازدەدا هاتووە: چاک کردن و پاکسازیی سیستەمی پەروەردەو خوێندن لە بیروبۆچونی ڕەگەزپەرستی و ئایدیۆلۆژیای دژ بە بیروباوەڕی میللەت کە ئیسلامە. ئەم خاڵە گرنگترین خاڵە کە ڕۆشنبیریی

کوردی گیرۆدەی بووە لەوانە پرسی رەگەزپەرستیو ئایدیۆلۆژیا لەکایەی رۆشنبیریدا، کە لەم ئامانجەدا دژ وەستانەوە هەیە، ئەمەیش کارێکی فرە باشە. هەرچەند لەچەند بڕگەیەکدا دیسانەوە دەهۆڵی سواوی ئیسلامییە رادیکاڵەکان لێدراوەتەوە لەوانە: چارەسەرکردنی نێکەڵاوی لەناو دەزگاکانی خوێندندا.

ئەم خاڵە وەک ئامانجێک سەیرکراوە. ئەگەرچی پرسێکی لاوەکییە، بەڵام بە ئەعبیرێکی سیاسیانەی ورد نوسراوە، کە پارتێکی چەپ یان علمانیش دەتوانێت هەمان رستە بەکاربهێنێت، چونکە راستە گرفتی نێکڵی هەیە لەنێو دامەزراوەکاندا، بەڵام نەوتراوە رێگری لە نێکەڵی نوسراوە هەوڵدان بۆچارەسەریی ئەو پرسە، کە شایەد چارەسەرەکەی لە نێکەڵیدا بێت، بەڵام جارێکی تر چوونەتەوە سەر ئەم خاڵەو بە گرفتێک باسکراوەو ئامانج لە خۆلادان لەم گرفتە وەک خاڵێک خراوەتە روو:» هۆشیار کردنەوەی لاوان لە نێکەڵاوی و کاری ناپەسەند لەژێر پەردەی وەرزشو هونەردا. لەم خاڵەدا سیماو سیفەتی ئیسلامییەکان دوپاتەکرێتەوە، کە هەمیشە جۆرێک لەنانەبایی و گرژییان لەگەڵ وەرزش و هونەردا هەیەو خودی وشەی هونەرمەند بۆیان جۆرێک لە شڵەوێی ئیایە سەبارەت بە عەقیدەیان، هەربۆیە ئەوان گوێگرتن بۆ مۆسیقا بەهەنگاوێک دەزانن بۆ دوورکەوتنەوە لەدینەکەیان، ئەمەیش نا ئێستا یەکلا نەکراوەتەوە.

لەبەشی سێهەمدا شێوازی کار لەچەند خاڵێکدا خراوەتە روو، بۆ گەیاندنی ئامانجەکانیان، لەوانە

بەشداریکردنەی بزوتنەوەیەکی ئیسلامیی جیهادی، لە حکومەتێکی سێکۆلاردا، بووە دیاردەیەکی دەگمەنی ئەم سەردەمە، چونکە زۆربەی بزوتنەوە جیهادییەکانی ئێستای جیهانی ئیسلام، بڕوایان بە بەشداریکردن لەو حکومەتانەدا نییە

رێکخستن و بانگەوازو کاری سیاسی و هند. لێرەدا بزوتنەوە بەشێوەیەکی زۆر ناڕاستەوخۆ باسی لە بەرگری کردووەو خۆی لە رەوشو رەونەقی جیهاد لاداوەو بانگەوازو گوتاری سیاسی فرە درێژە پێداوە، ئەنها لەم بڕگەیەدا بەمجۆرە ناڕاستەوخۆ رووبەکی خۆی درکاندووە بەمجۆرە:» خۆ ئامادە کردن و نێکۆشان: پێگەیاندنی ئەندامان و ئامادەکردنیان لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ بەرجەستە کردن وبەرگریکردن لە ئیسلامو گەلو نیشتیمان لەسەر بنەمایەکی زانستی هاوچەرخ بۆ مسۆگەرکردنی بەردەوامی بانگەوازی ئیسلامی و پاراستنی قەوارەی باسک و بەدیهێنانی ئامانجەکانی.

لەمادەی بیست و یەکدا چەند خاڵێک خراونەتە روو، کە باس لە پەیوەندیی سیاسیی بزوتنەوە دەکات لەگەڵ وڵاتانی هەرێمی و پارتە سیاسییە عەلمانی و ئیسلامییەکان و چەند پرسێکی تر بەمجۆرە. بزووتنەوە لێرەدا زەرورەتی یەکبوون و یەکڕیزیی ئیسلامی لەگەڵ پارتە ئیسلامییەکانی باسکردووەو دواتر لەگەڵ وڵاتانی هەرێمی، پاشان هاتووەتە سەرپارتە کوردییەکانی کوردستان. لەپەیڕەودا خاڵبەندی نیشانەی ئەهمییەتی ئەو پرسە پیشاندەدات، بەڵام لەواقیعدا بزووتنەوە بەمجۆرە نییە، بەڵکو لەگەڵ هێزە ئیسلامییەکاندا پەیوەندیی لاوازەو زیاتر لەگەڵ هێزە کوردستانییەکان دانووی پێکەوە دەکوڵێت. ریزبەندی خاڵەکان بەمجۆرەیە:

١ ـ هەر بزووتنەوەیەکی ئیسلامی پابەند بێت بە قورئان و سوننەتەوە، بە بەشێک لە کۆمەڵی موسوڵمانانیان دادەنێین و بەپێی تواناپشتگیری و هاریکارییان دەکەین، بە مەرجێک لەگەڵ بەرژەوەندییە باڵاکانی خەڵکی کوردستان هاوتا بێت.

٢ ـ باسک پشتگیری لایەنەکانی تری ڕابووونی ئیسلامی کوردستان دەکات، هەوڵدەدات بۆ لێک نزیکبوونەوەو نێگەیشتن بە مەبەستی هەڵوێستو یەکگرتن.

٣ ـ باسک کێشەی کوردو کوردستان بە کێشەی سیاسی و مرۆیی ڕەواو پەیوەست بە نێکڕای کێشەکانی جیهانی ئیسلامیی دەزانێت و چارەسەری ڕیشەی عادیلانەی ئەو کێشە بە ئەرکێکی ئیسلامیی و نەتەوەیی دەزانێت.

ب ـ هەروەک گەلانی دیکەی جیهان بڕوامان بە بوونی هەوارەیەک بۆ گەلی کورد هەیە.

ج ـ داکۆکیکردن و پێداگرتن

لەسەر مافی ڕەوای گەلی کورد بە ئەرکی شەرعی خۆمانی دەزانین فیدراڵیش بە گونجاو و شیاو دەزانین بۆ ئەمڕۆی کوردستان، بە لەبەرچاوگرتنی ئایینەتمەندییەکانی میللەتەکەمان لەڕوی زمانو مێژووو جوگرافیاوە.

٤ ـ باسک پشتگیری لە خەباتی گەلانی عیراق دەکات بۆ نەهێشتنی ڕیشەکانی دیکتاتۆریەت و چەوساندنەوەی نەتەوەیی و مەزهەبی بۆ پێکهێنانی دەوڵەتێکی فیدراڵ و پەرلەمانی فرەیی، کە ڕێگا لە گەڕانەوەو سەرهەڵدانەوەی دیکتاتۆریەت بگرێت.

٥ ـ باسک پشتگیری ئێکۆشانی گەلانی موسوڵمان دەکات و کێشەی قودسیش بە کێشەیەکی مەرکەزی جیهانیی ئیسلامی دەزانێت و هەموو هەوڵێک دەدات بۆ ڕزگار کردنیان.

٦ ـ باسک پشتگیری لە هەموو هەنگاو و پلان و هەڵوێستێک دەکات، کە نەتەوەی ئیسلامی بەرەو سەربەخۆیی و یەکبوون و سەروەریی پێشەوایەتی بەرێت.

٧ ـ هەڵوێستی باسک بەرامبەر وڵاتان و بەتایبەت وڵاتانی دراوسێ لەسەر بنەمای ڕێزی دووسەرەو هەڵوێستیان لە باسک و ڕابوونی ئیسلامی و بنەماکانی دادگەریی دادەڕێژێت.

٨ ـ باسک ڕێز لە ئازادیی شوێنکەوتوانی ئایینە ئاسمانییەکان دەگرێت، لە بەجێهێنانی ڕێوڕەسمە ئاینییەکانی خۆیان و ئەنجامدانی کاروباری کۆمەڵایەتییان کە شەریعەتی دادپەروەریی ئیسلامی ڕێگەیداوە.

٩ ـ هەڵوێستی (باسک) بەرامبەر لایەنە سیاسییەکانی کوردستان پێکەوە

بزووتنەوە بەهیچ جۆرێک خۆی بەهێزی دووەم نەزانیوە لەبەرامبەر یەکگرتوودا. هەمیشە شانازیکردن بە شەوکەت و شەئنی چەکدارانەی لەو قۆناغەی خەباتی چەکداریدا توشی غروری کردووە

ژیانەو هارکاریی بۆ بەرگریکردن و بەدیهێنانی مافە ڕەواکانی گەلی کورد، لەسەر بنچینەی ڕێز گرتن لە یەکتری.

١٠ ـ هەڵوێستی باسک بەرامبەر حیزبە سیاسییەکانی تری عیراق هەماهەنگی پێکەوە ژیانو هاریکاریکردنی یەکتریی بۆ هێنانەدیی مافە ڕەواکانی گەلانی عیراق لە سایەی حکومەتێکی دادپەروەردا.

یەکێک لەخاڵەکان باسکردنە لەکێشەی قودس کە بەگرفتێکی مەزن باسی دەکات و پشگیریی بۆ ڕزگاربوونی بەئەرک دەزانێت. ئەم پرسە ڕەنگە لەڕووی ئامانجی عەقیدەییەوە بەرەوای بزانن، بەڵام دەبوو لەپاڵ ناوی قودسدا ناوی کەرکوک ببرایە، کە کێشەیەکی هاوشێوەیەو لاریەک نەدەبوو لەبەندەکەدا، گەر ئاماژەی پێکرایە، ئەم کاڵییە لەپرسی نەتەوایەتیدا لەمەرجەکانی ئەندامییەتیدا دیسانەوە دێنەگۆڕێ، کە لەکۆمەڵ و بزووتنەوەشدا هەبوو، مەرجەکە لەوە دایە کە ئەندام تەنها موسڵمان بێت، ئیدی کوردبوون باسی لێوە نەکراوە، هەربۆیە لەم بەندەدا مالیزییەک دەتوانێت ببێتە بزووتنەوە، بەس کوردێکی خانەقینی ناتوانێت.

بەگشتی پێڕەوی نێوخۆی بزووتنەوەی ئیسلامی لە کوردستانی عیراق، شێوازی ئەندامیەتی و ئۆرگانەکان و ڕابەری گشتی و جێگری ڕابەرو ئەرک و مافەکانیانی خستووەتەڕوو. ئەم پەیڕەوە لەڕووی مەنهەجییەوە، هێڵگەلێکی سەرەکی باسکردووە، کە ئاڕادەیەکی زۆر لەڕووی پرسی ڕادیکاڵبوون و دیکتاتۆربوون و وابەستەبوونەوە لە کۆمەڵو یەکگرتوو جیای دەکاتەوە. پەیڕەوەکە زۆر لەوان بنەمای پێشکەوتنخوازی ئایە بەتایبەتی لەئامانجی نەتەوەییو سیاسیو ئابووری و ئەنانەت عەقیدەیشدا. ئەم پەیڕەوە کراوەتر دەروانێت بۆ میکانیزمی کارو زیاتر پەیوەستە بەکۆمەڵگەی کوردییەوە، تا پەیڕەوەکانی کۆمەڵ و یەکگرتوو، هەربۆیە بەرنامەکە جیاواز لەبەرنامەی خودی بزووتنەوە لە پێش کۆنگرەی نۆ بەندو مادەی ئێجگار زانستی و وردی ئایەو زیاتر پارتەکە لە ئۆرەمەی ڕادیکاڵیو ئایدیۆلۆژیبوون هێناوەتە دەرەوەو ئاڕادەیەک سازان و سیناریۆکانی جیهادو خورافیاتو ڕۆحانییەتی لەخۆی داڕنیوەو واقیعیانە مینۆدی بۆ گرووپێکی سیاسیی ئیسلامیی کوردی نوسیوە.